

CONTEMPORARY SOCIOLOGICAL DISCOURSE

Лариса Сухарська

Національна академія державного управління при Президентові України

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Larysa Sukharska

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

DETERMINATION OF INDICATORS FOR ASSESSING THE STATE OF FINANCIAL SUPPORT FOR DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

The article analyzes the existing systems and methods for assessing financial support for development of territorial communities and defines on their basis three main fields of indicators characterizing economic, environmental and social components. Their detailed description is provided through the model "construct – index – measuring device" and further definition of indicators for each activity of territorial communities. The indicators of financial support for development of territorial communities are assessed for compliance with SMART criteria and a number of additional criteria.

The main aspects of measuring financial support for development of territorial communities are determined, which permit to interconnect the change in the parameters of the state of territorial communities and the level of their financial support. The mathematical expression of indices of various spheres is proposed.

Key words: territorial community, development, financial support for development, methods, methodology, indicators, indices.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад (далі – ФЗРТГ) є складним суспільно-економічним процесом, який виконує важливі завдання в межах загальнодержавної політики децентралізації та стратегій розвитку територіальних утворень. Цей процес в наукових і експертних колах характеризується значною долею керованості, яку забезпечують зацікавлені сторони шляхом фінансування, консультування, управління, моніторингу і т.д. Умовою керованості є наявність цілей, завдань і показників, за якими визначають ступінь успішності здійснюваних процесів. При цьому, показники виконують не тільки реактивну роль, пов'язану із оцінкою фактичного стану територіальних громад, а й проактивну, яка передбачає визначення орієнтирів, напрямів та відповідних механізмів фінансового забезпечення їх розвитку.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом, методичний аспект оцінювання стану ФЗРТГ найбільш повно може бути розкритий через міждисциплінарний підхід, який охоплює сферу просторової економіки, концепцію сталого розвитку, загальноекономічний підхід, принципи соціології тощо. В даному контексті методичну цінність становлять сформовані й апробовані методики оцінки сталого розвитку економіки, сільських та міських територій, людського та інноваційного розвитку, моніторингу управлінських процесів у сфері місцевого самоврядування та ін. У межах окреслених сфер наявні відповідні дослідження, серед яких виділимо праці таких вчених як: М. Згуровський, О. Піддубна, О. Підгурський, І. Чикаренко, Ю. Федунь та інших.

Не зважаючи на досить ґрунтовне і широке висвітлення дослідженої проблематики в науковій літературі, єдиної методики оцінювання стану ФЗРТГ в Україні на сьогодні нема. Більше того,

специфіка розвитку територіальних громад і актуальність фінансових процесів у даному контексті потребують розробки власної системи показників, за допомогою яких можна забезпечити обґрунтоване оцінювання досліджуваних проблем на основі наявних статистичних і аналітичних даних. Як слушно стверджують О. Піддубна і О. Підгурський, “правильний вибір складу показників, їх комплексність та достовірність дозволяє адекватно відображати реальний ... стан території, моделювати альтернативи її розвитку, відслідковувати ефективність впровадження тих чи інших ... елементів управління”.¹

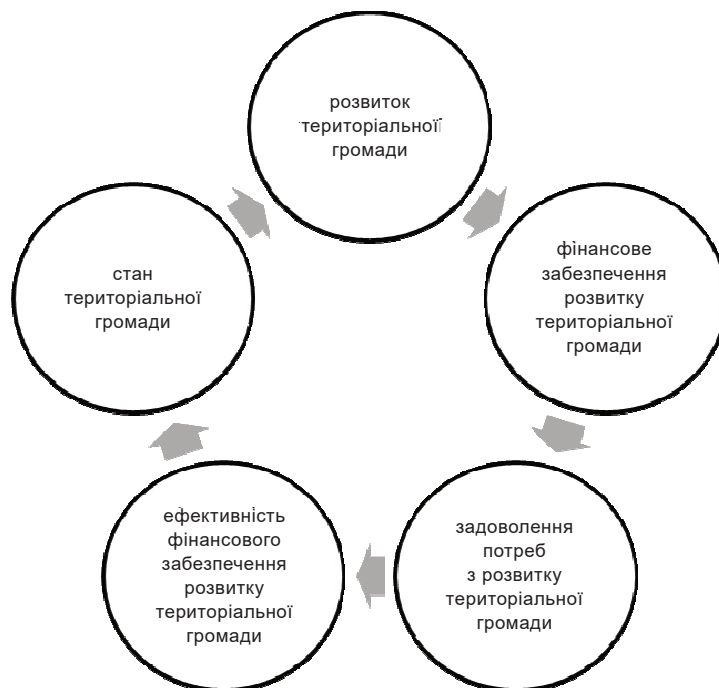
Мета статті. Відповідно до зазначеного, метою дослідження є розроблення і обґрунтування комплексу базових показників оцінювання стану фінансового забезпечення розвитку територіальних громад.

Об’єктом дослідження є ФЗРТГ як “... процес цілеспрямованого впливу всіх суб’єктів, з якими взаємодіє територіальна громада, на задоволення її потреб та інтересів шляхом формування та використання фінансових ресурсів”.

Предметом дослідження є підходи до визначення і обґрунтування показників оцінювання ФЗРТГ.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Насамперед відзначимо, що “система фінансового забезпечення розвитку територіальної громади – це сукупність взаємопов’язаних елементів, необхідних для формування та використання фінансових ресурсів у процесі забезпечення розвитку територіальної громади”.²

По своїй суті оцінювання ФЗРТГ є складним комплексним завданням, вирішення якого пов’язане із врахуванням зумовленості розвитку територіальної громади наявним фінансовим забезпеченням (рис. 1).

Рис. 1. Зумовленість ФЗРТГ

Подана на рис. 1 структуризація досліджуваного процесу, окрім ідентифікації його рівнів візуалізує основи формування методик оцінювання ФЗРТГ. Важливим у поданій схемі є поняття

¹ Піддубна, О.О., Підгурський, О.І. (2017). Статистичний аналіз показників сталого розвитку територіальної громади. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 1, 48.

² Сухарська, Л.В. (2016). Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник НАДУ при Президентіві України*, 1, 120.

“стан територіальної громади”. Воно характеризує різні статичні показники, що обираються залежно від мети оцінювання. Категорія “розвиток територіальної громади”, у свою чергу, уточнює попередню за рахунок введення динамічної складової – елементу зміни і розвитку. Для цього чинні параметри стану територіальної громади зіставляються із відповідними базовими. Прикладом базових параметрів можуть бути еталонні, нормативні чи середні значення, а також значення попередніх періодів.

Категорія “фінансове забезпечення розвитку територіальних громад” розширює методичний інструментарій в межах досліджуваної проблеми за рахунок акцентування на одному із процесів, що забезпечує розвиток територіальних громад – фінансовому забезпеченні. При цьому вимірюванню піддаються два основних аспекти: обсяги фінансового забезпечення (сума коштів, зіставлення суми із базовими та цільовими показниками тощо), а також вплив обсягів фінансового забезпечення на зміну параметрів стану територіальних громад.

Задоволення потреб з розвитку територіальної громади можна оцінити шляхом зіставлення її параметрів розвитку з певними базовими або очікуваними показниками.

Наступна категорія у запропонованій схемі в найбільш загальному вираженні передбачає оцінювання співвідношення параметрів розвитку, стану і задоволення потреб територіальних громад із фінансовими затратами, які були понесені для їх досягнення.

У залежності від мети і об'єкта дослідження в науковій літературі сьогодні сформовано значний перелік показників та методик оцінки стану територіальних утворень, більшість із яких засновані на концепції сталого та інноваційного розвитку. Серед найбільш ґрунтовних і комплексних систем показників виділимо роботу науковців під керівництвом М. Згуровського¹ спрямовану на дослідження сталого розвитку регіону, працю групи рівненських науковців під керівництвом М. Клименка² (дослідження сталого розвитку сільських населених пунктів), розробки О. Піддубної та О. Підгурського³ (аналіз показників сталого розвитку територіальної громади), І. Чикаренка⁴ (аналіз успішності стратегічного правління інноваційним розвитком територіальних громад) та інших. При формуванні своїх систем показників стану розвитку територіальних громад вчені використовували нормативні методики Комісії ООН зі сталого розвитку⁵, Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD)⁶, Інституту прикладного системного аналізу НАН України та МОН України “Метрика для вимірювання процесів сталого розвитку” та інші.

Спільними рисами названих методик стало виділення трьох основних сфер для визначення показників та індикаторів – екологічної, економічної та соціальної. При цьому, в більшості із них, формування систем показників передбачає три рівні їх взаємозв'язку за схемою, що представлена на рис. 2.

Як бачимо, система показників для визначення стану і напрямів розвитку територіальних громад є складною. При цьому перелік і кількість її складових суттєво відрізняється в різних методиках і залежить, як від мети дослідження, так і від специфіки процесів, які розглядаються.

У нашому розумінні ФЗРТГ є складною системою, яка цілеорієнтована на наступні об'єкти:

- сферу економіки та інфраструктуру підтримки підприємництва;
- соціальну сферу (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення, культура та мистецтво, фізична культура і спорт, житлово-комунальне господарство й побутове обслуговування населення, громадська діяльність тощо);

¹ Згуровський, М.З. (2009). *Сталий розвиток регіонів України*. Київ: НТУУ “КПІ”.

² Клименко, М.О., Клименко, О.М., Прищеп, А.М., Клименко, Л.В. Особливості оцінки соціо-економіко-екологічного розвитку сільських населених пунктів. *Промислова екологія eco.com.ua*. <http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0165_zb_m_2VZE.pdf> (2017, жовтень, 21).

³ Піддубна, О.О., Підгурський, О.І. (2017). Статистичний аналіз показників сталого розвитку територіальної громади. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 1, 46-62.

⁴ Чикаренко, І.А. (2014). Підхід до формування системи індикаторів успішності стратегічного управління сталим інноваційним розвитком територіальних громад. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія : Державне управління*, Т. 15, вип. 287, 153-170.

⁵ Commission on Sustainable Development (CSD) UN. <<https://sustainabledevelopment.un.org/csd.html>> (2017, жовтня, 22).

⁶ Mannis, A. Indicators of Sustainable Development. University of Ulster. *Environmental software, planning & management* <http://www.ess.co.at>. <<http://www.ess.co.at/GAIA/Reports/indics.html>> (2017, жовтень, 21).

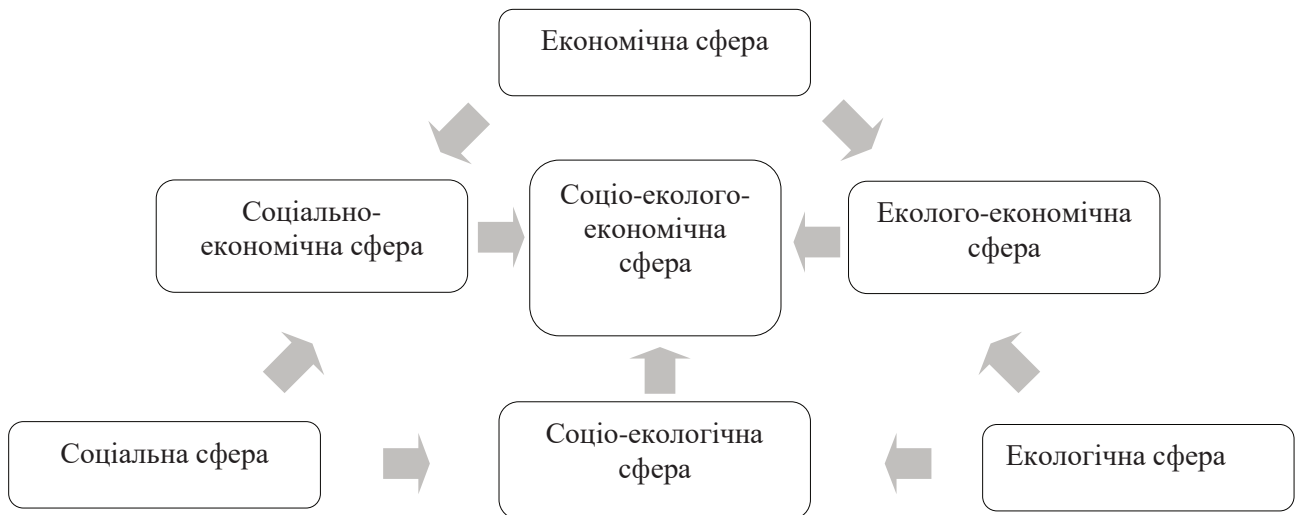

Рис. 2. Схема взаємозв'язку показників розвитку територіальних громад

- транспортну інфраструктуру;
- інженерно-технічну інфраструктуру;
- охорону навколишнього природного середовища і т. ін.¹

Таке бачення в цілому відповідає найбільш поширеним методикам, згаданим вище, а також розширює їх завдяки доповненню інфраструктурною основою.

Узагальнені вище методичні засади формують наукову базу для розробки комплексу відповідних показників. Для забезпечення їх високої якості, застосовується низка інструментів і підходів, які підвищують рівень обґрунтованості показників і результатів оцінки. Серед найбільш поширених інструментів – критерії SMART (перевірка цілей і показників за ознаками конкретності, вимірюваності, досяжності, релевантності і прив'язування до часу). Однак, є й інші критерії, наприклад В. Семенов і З. Гончарова² пропонують оцінювати набір показників за критеріями придатності для оцінювання результатів, збалансованості, взаємоузгодженості із чинними пріоритетами, чіткості і практичності, а також доступності, простоти і вимірюваності в часі. При цьому самі показники, в залежності від об'єкту дослідження можуть стосуватися визначення одного або декількох із параметрів ФЗРТГ – стану (характеризувати рівень поточного становища системи і підсистем за визначеними напрямками, їх структуру і розмір), динаміки (відображати зміни параметрів системи у часі, встановлювати тренди і визначити закономірності), рівноваги (стосуватися параметрів стану системи і підсистем у співвідношенні із середніми, максимальними, еталонними та іншими граничними значеннями), мети (встановлювати факт чи ступінь досягнення бажаних цілей), засобів (характеризувати набір засобів і ресурсів, необхідних для досягнення мети чи отриманого результату).

Таким чином, слідуючи запропонованим методичним підходам і критеріям, на основі опрацювання комплексних і різносторонніх праць із моніторингу, оцінки та аналізу стану об'єктів просторової економіки, а також, виходячи із раніше сформованої нами загальної мети системи ФЗРТГ – забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення самодостатності територіальної громади й задоволення законних потреб та інтересів її мешканців³, пропонуємо наступну систему показників оцінювання стану фінансового забезпечення розвитку територіальної громади (рис. 3).

¹ Сухарська, Л.В. (2016). Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник НАДУ при Президентіві України*, 1, 120.

² Семенов, В.Т., Гончарова, З.В. (2008). Моніторинг як ефективний механізм управління реалізацією програм у сфері житлово-комунального господарства. *Научно-технічний збірник "Коммунальное хозяйство городов"*, 82, 14-23.

³ Сухарська, Л.В. (2016). Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. *Вісник НАДУ при Президентіві України*, 1, 121.

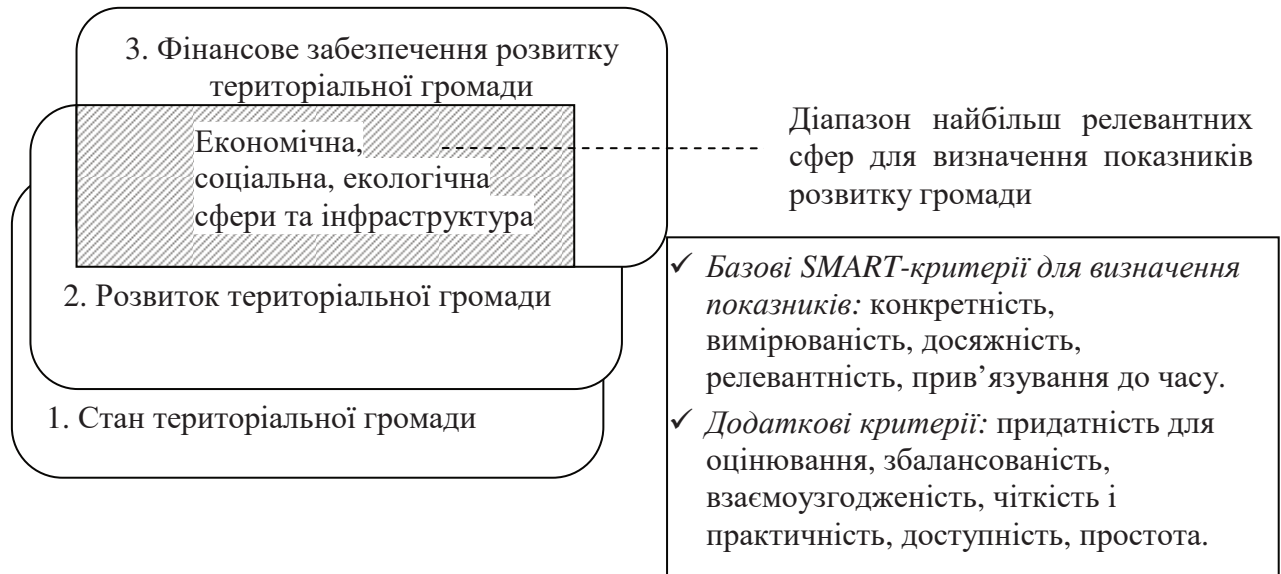

Рис. 3. Базова модель оцінювання стану ФЗРТГ

Запропонована модель дозволяє структурувати і виділяти найбільш релевантні показники, зокрема за рахунок виокремлення тих із них, які характеризуючи стан територіальної громади і визначаючи рівень її розвитку, дозволяють також відстежувати параметри фінансового забезпечення названих аспектів.

Для формування комплексу показників ФЗРТГ доцільно скористатися методикою, в межах якої здійснюється чітка структуризація складових досліджуваної категорії. Відповідно, здійснюється декомпозиція показників шляхом виділення наступних елементів:

- конструкту – загальної концепції чи ідеї, яка використовується для визначення розвитку;
- індикатору – ключового аспекту конструкту, який є його ознакою, хоча може не представляти конструкт повністю;
- вимірника – відображає певний кількісний або якісний аспект індикатора.¹

В колонці вимірника “одиниці виміру ФЗРТГ” пропонуємо відображати фінансові показники, які характеризують чотири основні аспекти:

1. зміну визначеного параметру стану чи розвитку ТГ (ΔI);
2. зміну обсягів фінансування визначеного параметру ТГ (ΔF);
3. питому вагу витрат на забезпечення розвитку визначеного параметру ТГ ($F, \%$);
4. індекс впливу зміни обсягів фінансування на розвиток визначеного параметру стану ТГ ($\Delta I_{(F)}$).

У результаті, комплекс базових показників набуває такої структури і наповнення (табл. 1). Зауважимо, що враховуються сукупні витрати різних сторін, не лише з місцевих бюджетів. При цьому, значна частка фінансування сторонами розвитку територіальних громад свідчитиме про роль кожного із них у цьому розвитку.

Отримана система показників ФЗРТГ має чітку структуру, а її індикатори відповідають критеріям SMART і вказаним нами додатковим критеріям. При цьому, сам перелік індикаторів в більшості сформований на підставі даних статистичної звітності, хоч і не є вичерпним. Він може бути розширеним за рахунок показників управлінського обліку ОМС, даних систематичного моніторингу чи експертних оцінок тощо.

Відзначимо, що більшість із включених до таблиці показників характеризує безпосередньо стан параметрів функціонування територіальної громади. Оцінка її розвитку потребує застосування

¹ Балдич, Н. (2017). Короткотерміновий курс з моніторингу та оцінювання проектів на основі отриманих результатів. Сесія 3: Індикатори (показники). Презентація Power Point. The World Bank. IBRD. IDA. World Bank Group, 16.

методики, яка б дозволяла встановити зміну параметру та визначити її величину. Для цього можуть бути використані різні методи, серед яких найбільш поширеними є метод порівняння та індексний метод. Їх застосування передбачає проведення розрахунків за формулами:

$$\Delta I = I_1 - I_0; \quad (1)$$

$$\Delta I = \frac{I_1 - I_0}{I_0}; \quad (2)$$

де ΔI – величина зміни показника в звітному періоді у порівнянні із його значенням в базовому періоді, I_1 – значення показника в звітному періоді; I_0 – значення показника в базовому періоді.

Формули 1 і 2 можуть бути використані для будь-якого із запропонованих в таблиці 1 показників. При цьому, якщо за формулою 1 встановлюється кількісна зміна показника, то за формулою 2 – визначається його відносна динаміка.

Окрім поданих методів, розвиток територіальної громади за різними параметрами може визначатися за рахунок порівняння отриманих значень із цільовими, еталонними (найкращими) чи середніми значеннями показників за умови аналізу вибірки територіальних громад.

Схожа методика може бути застосована для встановлення рівня фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. При цьому, показники фінансового забезпечення досліджуваних процесів можуть бути порівняні між собою чи із іншими значеннями, аналогічно до вище зазначеного переліку. Додаткові аналітичні можливості в даному випадку можна отримати за рахунок аналізу обсягу та зміни фінансування розвитку територіальних громад за джерелами надходження використаних ресурсів (власні ресурси ОМС, міжбюджетні трансфери; ресурси Державного фонду регіонального розвитку, кошти донорів, фізичних та юридичних осіб тощо). Важливо також, щоб структура джерел фінансування була в достатній мірі диверсифікованою, тому в багатьох випадках використання позабюджетних коштів є більш доречним. Прикладом цього можуть бути екологічні ініціативи.

Найбільшу наукову цінність у межах оцінки досліджуваних процесів, з нашої точки зору, має зіставлення зміни індикаторів розвитку зі зміною обсягів фінансування. Таке зіставлення може мати як всеохоплюючий характер (відношення результату до загальних витрат), так і спеціалізований (відношення результату до цільових витрат). Окрім цього, можливість оцінити вплив кожного із джерел фінансового забезпечення на досягнутий результат у тій чи іншій сфері формує додаткові аналітичні та управлінські інструменти. Їх раціональне застосування дозволить визначити рівень ефективності різних джерел фінансування у тій чи іншій сфері розвитку територіальних громад, а також виявити та обґрунтувати додаткові резерви для вдосконалення процесів ФЗРТГ.

З метою вироблення і реалізації ефективної політики місцевого розвитку важливо, щоб сформовані методики оцінювання ФЗРТГ могли ефективно застосовуватися в органах місцевого самоврядування, а отже визначальними є такі принципи їх формування, як принцип адекватності, принцип простоти та принцип доцільності. Саме таким принципам відповідає запропонована нами методика, складові якої можуть змінюватися залежно від цілей оцінювання.

Висновки. Таким чином, пропонується комплексна система показників оцінювання ФЗРТГ утворює методично єдиний апарат, який характеризується складною структурою взаємопов'язаних і взаємозумовлених категорій, які визначають стан і зміну параметрів, фінансове забезпечення, задоволення потреб і ефективність розвитку територіальних громад. При цьому, основні сфери наявних показників (економічну, екологічну і соціальну) визначено на основі узагальнення наявних методик і деталізовано за рахунок виділення їх конструктивів, індикаторів та вимірників. Для підвищення ступеня обґрунтованості показників, їх проаналізовано за критеріями SMART і рядом інших додаткових критеріїв. В сукупності, пропонувані показники розкривають ключові аспекти функціонування ТГ і характеризують їх становище, ступінь розвитку і його фінансове забезпечення, а також залежність між обсягом фінансового забезпечення і параметрами розвитку. Пропонується методика дозволяє використовувати різні бази порівняння і деталізувати фінансове забезпечення за джерелами надходження фінансових ресурсів. Це формує додатковий аналітичний апарат і сприяє отриманню більш значимої інформації для ефективного управління розвитком територіальних громад.

Комплекс базових показників ФЗРТГ

Конструкт	Аспекти	Приклади показників (індикаторів)	Одиниці виміру ФЗРТГ – сукупні витрати за напрямками, грн
1	2	3	4
Показники економічної сфери			
Розвиток транспортної інфра-структури	Розвиток транспортної мережі	Розміри та інших параметри стану транспортної мережі	будівництво, модернізація і обслуговування шляхів сполучення загального користування (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Використання транспортної мережі	Обсяг та інтенсивність користування транспортною мережею	купівля, модернізація та обслуговування громадського транспорту (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Розвиток інженерно-технічної інфраструктури	Рівень телефонізації	Забезпеченість населення потужностями телефонного зв'язку	купівля, модернізація та обслуговування автоматичних телефонних станцій та інших засобів зв'язку (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Рівень Інтернетизації	Забезпеченість населення потужностями Інтернет зв'язку	купівля, модернізація та обслуговування обладнання для Інтернет зв'язку (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Рівень забезпечення населення телекомунікаційними послугами	Забезпеченість населення телекомунікаційними потужностями	купівля, модернізація та обслуговування телекомунікаційних потужностей (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Рівень доступу населення до поштового зв'язку	Забезпеченість населення об'єктами поштового зв'язку	організація роботи і обслуговування поштових відділень і служб (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Розвиток інфраструктури підприємств	Наявність та функціонування підприємницької інфраструктури	Чисельність об'єктів підприємницької інфраструктури, обсяг наданих ними послуг	інформаційно-консультативні та інші послуги зі сприяння роботі суб'єктів господарювання, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$); забезпечення сприятливих умов фінансово-кредитного, страхового та іншого обслуговування потреб суб'єктів господарювання, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Рівень підприємницької активності суб'єктів господарювання	Розмір торговельних та виробничих площ, обсяг наданих послуг	створення, облаштування і обслуговування торговельних та виробничих площ; фінансування розвитку підприємництва (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Надання освітніх послуг	Обсяг наданих дошкільних і освітніх послуг	кількість і місткість шкіл, кількість дітей відповідного віку, які потребують і які отримують (отримали) освітні послуги	шкільна, дошкільна і позашкільна освіта (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Доступність освітніх послуг	кількість і місткість транспортних засобів, що забезпечують доставку дітей до закладів освіти, кількість дітей, що обслуговуються	доставка дітей до закладів шкільної, дошкільної і позашкільної освіти (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Якість освітніх послуг	рівень учительської кваліфікації	підвищення кваліфікації працівників галузі освіти (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);

Надання послуг з охорони здоров'я	Доступність медичних послуг	Кількість і місткість об'єктів охорони здоров'я	будівництво і утримання закладів охорони здоров'я (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Соціальний захист населення	Стан здоров'я мешканців громади	Обсяг наданих медичних послуг населенню	лікування хворих та профілактика захворювань (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Забезпечення соціальних потреб вразливих груп населення	Обсяг наданої соціальної допомоги населенню	соціальне забезпечення людей з інвалідністю, дітей сиріт, громадян, що перебувають у складних життєвих обставинах; обсяг наданих субсидій (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Надання послуг в сфері культури, мистецтва і спорту	Соціальний захист непрацюючого населення	Обсяг наданої соціальної допомоги по безробіттю	соціальне забезпечення осіб, що тимчасово не працюють (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Забезпеченість закладами культури, мистецтва і спорту	Кількість і місткість об'єктів культурно-мистецького і спортивного дозвілля	будівництво і утримання закладів сфери культури, мистецтва і спорту (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Надання житлово-комунальних послуг	Використання закладів культури, мистецтва і спорту	Обсяг наданих культурно-мистецьких і спортивних послуг населенню	надання культурно-мистецьких і спортивних послуг населенню (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Забезпечення населення житлом	Площа житлового фонду, рівень забезпечення житлом	будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування житлових будинків, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Надання житлово-комунальних послуг	Якісне водозабезпечення населення	Рівень доступу населення до систем водопостачання	будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування водогонів, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Якісне забезпечення населення газом	Наявність і використання газових мереж	будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування газових мереж, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Надання житлово-комунальних послуг	Якісне забезпечення населення теплом	Наявність і використання теплових мереж	будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування теплових мереж, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Забезпеченість населення потужностями водовідведення	Наявність і використання систем водовідведення	будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування каналізаційних мереж, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
Негативна антропогенного впливу на навколишнє природне середовище	Показники екологічної сфери		
Негативна антропогенного впливу на навколишнє природне середовище	Рівень зменшення негативного впливу на природне навколишнє середовище	Комплекс заходів, спрямованих на нейтралізацію негативного антропогенного впливу на природне навколишнє середовище	витрати на будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування об'єктів, пов'язаних із очищенням і утилізацією відходів і забруднень навколишнього природного середовища, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);
	Рівень проведення та фінансування заходів, пов'язаних із охороною природи	Комплекс заходів, спрямованих на забезпечення позитивного впливу на охорону природного навколишнього середовища	витрати на будівництво, утримання, модернізацію і обслуговування об'єктів, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища, (ΔI ; ΔF ; $F_{\%}$; $\Delta I(F)$);

Розроблена система показників оцінки ФЗРТГ має комплексний характер і дозволяє забезпечувати якісне оцінювання територіальних громад за різними ознаками і критеріями. Для верифікації запропонованої у статті методики подальші наукові дослідження мають стосуватися результатів її застосування щодо конкретних територіальних громад.

References:

1. Piddubna, O.O., Pidhurskyi, O.I. (2017). Statystychnyi analiz pokaznykiv staloho rozvytku terytorialnoi hromady [Statistical analysis of indicators of sustainable development of the territorial community]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economy. Finances. Management: topical issues of science and practical activity], no. 1, 46-62. [in Ukrainian].
2. Sukharska, L.V. (2016). Elementy systemy finansovoho zabezpechennia rozvytku terytorialnoi hromady [Elements of the system of financial provision for the development of the territorial community]. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, [Bulletin of the NAPA under the President of Ukraine], no. 1, 119-125. [in Ukrainian].
3. Zghurovskyi, M.Z. (2009). *Stalyi rozvytok rehioniv Ukrainy* [Sustainable development of Ukraine regions]. Kyiv: NTUU «KPI» [in Ukrainian].
4. Klymenko, M.O., Klymenko, O.M., Pryshchepa, A.M., Klymenko, L.V. Osoblyvosti otsinky sotsio-ekonomiko-ekolohichnoho rozvytku silskykh naselenykh punktiv [Features of estimation of socio-economic-ecological development of rural settlements]. *Zbirnyk materialiv II-ho Vseukrainskoho zizdu ekolohiv z mizhnarodnoiu uchastiu*. [The collection of materials of the 2-nd All-Ukrainian congress of ecologists with the international participation] Community ecologists «Industrial ecology» <http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0165_zb_m_2VZE.pdf> (2017, October, 21). [in Ukrainian].
5. Chykarenko, I.A. (2014). Pidkhid do formuvannia systemy indyikatoriv uspishnosti stratehichnoho upravlinnia stalym innovatsiinym rozvytkom terytorialnykh hromad. [The approach to the formation of an indicators system of the strategic management success of sustainable innovation development of territorial communities]. *Zbirnyk naukovykh prats Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia* [Collection of scientific works of Donetsk State University of Management.] Series: *Public Administration*. V. 15, Vol. 287, 153-170. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppduu_du_2014_15_287_16> (2017, October, 21). [in Ukrainian].
6. Commission on Sustainable Development (CSD) UN. <<https://sustainabledevelopment.un.org/csd.html>> (2017, October, 21). [in English].
7. Mannis A. Indicators of Sustainable Development. University of Ulster. <<http://www.ess.co.at/GAIA/Reports/indics.html>> (application date 21.10.2017). (2017, October, 21). [in English].
8. Semenov, V.T., Honcharova, Z.V. (2008). Monitorynh yak efektyvnyi mekhanizm upravlinnia realizatsiieiu proham u sferi zhytlivokomunalnoho hospodarstva [Monitoring as an effective mechanism for managing the implementation of programs in the sphere of housing and communal services]. *Nauchno-tekhnycheskyi sbornyk «Kommunalnoe khoziaistvo horodov»* [Science-and-Technology Collection: «Urban Municipal Economy»], no. 82, 14-23. [in Ukrainian].
9. Baldych, N. (2017). *Korotkotermynovi kurs z monitorynhu ta otsiniuvannia proektiv na osnovi otrymanykh rezultativ. Sesiia 3: Indykatory (pokaznyky)* [Short-term course on monitoring and evaluation of projects on the basis of the obtained results. Session 3: Indicators (Indicators)]. Presentation MS Power Point. The World Bank. IBRD. IDA. World Bank Group, 44. [in Ukrainian].
10. Kostenko, O.M. (2016). Udoskonalennia indykatyvnoho instrumentarii oblikovo-informatsiinoho vidobrazhennia diialnosti orhanizatsiinnykh formuvan [Improvement of indicative tools of accounting and information display of the organizational formations activities]. *Naukovyi visnyk Nacionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny* [Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine.] Series : *Economics, Agrarian Management, Business*, no. 24, 200-210. [in Ukrainian].
11. Fedun, Yu. (2008). Pokaznyky stalosti ekologo-ekonomichnoho rozvytku [Indicators of ecological sustainability and economic development]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Franka* [The Bulletin of Ivan Franko Lviv National University], no. 25, 321–327. [in Ukrainian].
12. Lendel, M., Vynnytskyi, B., Rateichak, Yu., Sanzharovskiy, I. (2007). *Posibnyk z monitorynhu ta otsiniuvannia proham rehionalnogo rozvytku* [A Manual for Monitoring and Evaluation of Regional Development Programs]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
13. Morozova, O., Varetska, O., Pepukai Chikukva, D.-D., Saliuk, T. (2008). *Monitorynh ta otsinka proham i proektiv* [Monitoring and evaluation of programs and projects]. Kyiv, «Oranta». [in Ukrainian].